

Andrei Ujică a reușit prin montaj, prin decupajul esențial, nu numai să ne ofere etapele degradării unui regim dictatorial, dar și o punere în abis a unui personaj construit de circumstanțe, depășit de circumstanțe, propria sa ficțiune, dar și ficțiunea altora manageriată pe cât de grandios, pe atât de grotesc.

Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu (2010)

**Regia: Andrei Ujică.
Genul filmului:
Documentar.**

■ **cronica filmului de angelo mitchievici**

Ceaușescu par lui-même

Cine a fost Ceaușescu? În contextul fiecărei dictaturi falsificarea, corectarea biografiei liderului maxim devine parte a hagiografiei oficiale, reifică figura acestuia acumulând atribute ritualice care ajută tranzacționării simbolice a imaginii sale.

Cu timpul, un astfel de personaj devine spectral, acumulare de iconuri, prin continuă falsificare idealizantă, dimensiunea sa umană se estompează cu atât mai mult cu cât ea este accentuată de discursul oficial. Un astfel de personaj nu se lasă descifrat numaidecât, ceea ce a fost viu, autentic, în cazul lui, dispăre, episoade inconvenabile, defecte etc., umanitatea sa devenind una superioară, semidivină. Ceaușescu era bâlbâit, un execrabil orator. Nu este ironic că s-a legitimat tocmai prin a ține interminabile discursuri? Era un om cu o educație precară. Nu este ironic că a ținut să fie identificat drept geniu, un vizionar având expertiză în orice domeniu? Ceaușescu fusese crescut într-o familie numeroasă, într-o chițimie. Nu este ironic că la ordinul lui necontestat a fost edificată una dintre cele mai mari clădiri din lume, Casa Poporului, un megalit pentru care buldozerele au ras cartiere întregi din vechiul București? Ceaușescu provenea dintr-o familie săracă, fără nicio perspectivă a devenirii sociale. Nu este ironic că el și-a construit o descendență simbolică care includea principalele figuri istorice ale neamului, încercând, la rândul lui, să edifice ceea ce Vladimir Tismăneanu a numit „comunism dinastic”?

Știm că materialismul dialectic și istoric este în măsură să rezolve orice aparentă contradicție, însă sunt aceste contradicții structurale sau particulare? Acest țaran deklasat, se întoarce împotriva lumii din care a provenit și încearcă să o distrugă alături de tovarășii săi, în 1948 cu colectivizarea, și ulterior, în anii '80, când a inițiat programul de sistematizare a satelor. Cine a fost Ceaușescu? La toate aceste întrebări încearcă să răspundă Andrei Ujică, într-un mod special, dacă nu paradoxal, urmărind traseul destinal al lui Ceaușescu cu începere din 1965, momentul crucial al morții lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, până pe 25 decembrie 1989,

momentul execuției sale, numai prin ceea ce a fost înregistrat oficial de *camera-eye*. Filmul său care urmărește o desfășurare cronologică a evenimentelor, pe modelul ascensiune-declin, este rezultatul unei selecții după viziunea a peste 1000 de ore de bandă, utilizând inclusiv capetele unor role și exclude prezența oricărui narator, a oricărui martor. Avem un fel de Ceaușescu *par lui-même*. Remarcabil la Ujică este faptul că nu a conceput filmul ca pe un *freaks show*, elementele de grotesc se integrează firesc în existența dictatorului. Extrase din context, cele câteva scene domestice nu fac notă discordantă, nu avem în fața ochilor monștri, stângăciile liderului conferindu-i și o dimensiune umană. Unora filmul le-a părut apoteotic: nimic mai greșit.

Cred că Andrei Ujică a evitat în mod deliberat să spectacularizeze subiectul, l-a lăsat să se dezvăluie de la sine, în ceea ce ține de devenirea sa. Ceea ce aruncă în grotesc personajul este raportul pe care-l realizează cu sine însuși, ceea ce este, și cu un model exemplar, ceea ce vrea să pară. Ceaușescu vrea un rol grandios, participă la regie, el decide distribuția și împrumută elemente de ceremonial, în felul acesta își pictorializează autobiografia. În vizită la filmările pentru un film istoric, *Mihai Viteazul* (1970) al lui Sergiu Nicolaescu, Ceaușescu trece în revistă trupele compuse din răzeși și boieri, i se prezintă o scenă improvizată din *Scrisoarea a III-a*, dialogul celebru dintre Baiazid și Mircea cel Bătrân, – scena este din alt „film”, dar ce mai contează – și-l întâlnește la un moment dat într-un cort pe cel care-l va juca pe domnitor. Ceaușescu aproape că-l ignoră, el este purtătorul de sceptru, el este avatarul lui Mihai Viteazul, rolul istoric i-a fost atribuit într-un alt context. Când va fi investit ca președinte, Ceaușescu va primi nu numai o cocardă tricoloră, ci și un

sceptru, butaforia rizibilă din filmele cu subiect istoric se tranșează kitschului aulic, conducătorul își trăiește apoteoza în uriașele desfășurări coregrafice ale Cântării României. Ceea ce a reușit să surprindă Ujică este degradarea lentă a liderului într-un contrast tot mai pronunțat cu iconurile care-i păstrează nealterată vârsta, degradare care o scandează pe aceea a regimului și a societății românești. Momentului de autentic entuziasm, 1968, cu incriminarea intervenției trupelor Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia, îi urmează momentele în care bucuria populară este mimată, scandările mecanizate, ritmul de mitralieră al aplauzelor, care acoperă unica voce contestatară a lui Constantin Pârvulescu, nomenclatura ca o mașină perfect unsă, automatizată pavlovian, spectacol de o rară abjecție. În ciuda retușurilor encomiastice, figura conducătorului suportă exactiunile unei coroziuni interioare, tenul se acoperă de pete, privirea se schimbă, până la a deveni suspicioasă. La ultima întâlnire cu Gorbaciov, în contrast cu calmul liderului sovietic, Ceaușescu pare un om încolțit, incapabil să-și domine anxietatea, nevrotic, bântuit. Ultimele vizite de lucru la diverse alimentare de cartier oferă un spectacol suprarealist, femeile cu privirile stinse și un zâmbet strâmb se pregătesc să-l întâmpine cu standurile pline, falsificarea unei bunăstări inexistente, însă toți actorii sunt obosiți, inclusiv actorul principal care asigură demnitatea farsei. Aplauze anemice îl însoțesc, colective muncitorești alinate ca un pluton îi dau onorul, însă tot spectacolul are ceva chinuit, disperat continuat cu o tăietură perfectă în următorul cadru cu Ceaușescu citind o declarație despre evenimintele de la Timișoara. Camera se plimbă pe cele două aripi alcătuite din membrii marcanți ai Comitetului Central. Mai mult decât Ceaușescu, aceștia par total

vidați, păpuși de mucava, niște fantoșe, pură butaforie, apelul liderului are ceva de ionesciană punere în scenă a absurdului. Este una dintre ultimele reprezentări. Am căutat în acest film un gest care să-l reprezinte și cred că nimic nu-l reprezintă mai bine decât un anumit fel de a da din mână, pentru că există mai multe feluri de a gesticula, însă niciunul ca aceea anemică fluturare unde mâna se mișcă în plan vertical ca o schiloadă, nevolnică bătaie de aripă ruptă. O scenă devine remarcabilă în acest sens. Ceaușescu are un public restrâns dintre membrii principali ai CC al PCR, aliniați pe laturile unui careu, în poziție de drepti. Ceaușescu pornește lent, împiedicat, un discurs total inept. Se vede că improvizează legând mecanic stereotipii, însă ceva nu merge, iar senzația de penibil se accentuează pentru spectator.

Ceaușescu dă din mâini în toate direcțiile cu aplombul disperat al unui înecat, cuvintele nici nu mai contează cât efortul de a transfera bâlbăiala în registrul gestual, este ca și cum un mut ar încerca să exprime prin cuvinte o tensiune emoțională imprimând astfel o bizară violență gesturilor lui, iar momăile care-l ascultă obedient-canin accentuează starea de spectacol hoffmannian. În timp ce Ceaușescu își descompune tot mai mult discursul în gesturi dezarticulate, obosită, Elena Ceaușescu ia un nepermis pe loc repaus sesizat de cameră: efectul este devastator pentru întreaga scenă, de un comic nebul.

Andrei Ujică a reușit prin montaj, prin decupajul esențial, nu numai să ne ofere etapele degradării unui regim dictatorial, dar și o punere în abis a unui personaj construit de circumstanțe, depășit de circumstanțe, propria sa ficțiune, dar și ficțiunea altora manageriată pe cât de grandios, pe atât de grotesc. Ceaușescu apare ca o expresie a patologiilor ideologice ale secolului XX, un eșec al utopiilor, și în mod straniu, și victimă a propriului eșafodaj autocratic, descompus de enzimele puterii, vidat, marionetă animată de impulsuri epileptoide, vorbită de un discurs inept, intransitiv, un posedat dostoevskian. În scena procesului, din acest Ceaușescu a mai rămas doar un clișeu obsesional, este drept, unul care-l califică pentru tragedie în raport cu grotescul absolut al completului de judecată care în loc să-l incrimineze îl redă ficțiunii eroice a ilegalistului martirizat. Este ultimul act și, turpitudinea juraților, incapacitatea lor de a construi un autentic act de justiție îl scot pentru ultima oară în prim plan pe Nicolae Ceaușescu. Oricât de descompus, liderul își regăsește aici o demnitate pe care cei din jurul lui nu o au. Este straniu acest ultim Ceaușescu, l-am privit cu tristețe și kitschul eroizant al filmelor cu ilegaliști mi-a venit în minte, Ceaușescu îl trăia pe deplin o ultimă oară. ■